

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

FIRAT UNIVERSITY JOURNAL OF THE FACULTY OF THEOLOGY

Sayı: 27 (Haziran / June 2022), 131-151

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Attitudes Of Imam Hatip High School Students Towards School And Examining The Relationship Between Levels Of Religious Attitudes

Eyyüp Kayacı

Dr., Öğretmen, Milli Eğitim Müdürlüğü

Dr., Teacher, National Education Directorate

eyyupkayaci@gmail.com / ORCID: 0000-0002-5687-1441

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale İşlem Süreci / Article Processing

Geliş Tarihi / Date Received: 06 Mart/March 2022 Kabul Tarihi / Date Accepted: 24 Mayıs/May 2022

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran/June 2022 Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Atıf / Cite as

Kayacı, Eyyüp. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Firat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27/1 (Haziran 2022), 131-151.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Eyyüp Kayacı).

Yayıncı / Published by

Firat Üniversitesi/ Fırat University

Lisans Bilgisi / License Information

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Attitudes Of Imam Hatip High School Students Towards School And Examining The Relationship Between Levels Of Religious Attitudes

Abstract: In the research conducted on IHHS students, the relationship between attitudes towards school and religious attitudes was investigated. In this context, it is questioned whether the attitudes and religious attitudes of IHHS students differ in terms of variables such as gender, class, family communication and the reason for choosing IHHS. According to this; The study sought answers to the following questions: 1. What are the attitudes and religious attitudes of IHHS students towards school? 2. Do IHHS students' levels of attitudes towards school and religious attitudes differ significantly according to gender, class, family communication and reason for choosing IHHS? 3. Is there a relationship between attitudes towards school and its sub-dimensions and religious attitudes and sub-dimensions? The research group consists of 438 students from IHHSs in the city center of Çorum. "Personal Information Form" prepared by the researcher, "Attitude Scale Towards School (ASTS)" developed by Alici and "Religious Attitude Scale" developed by Ok were used to collect study data. In the study, the Cronbach Alpha reliability coefficient for School Attitude Scale was calculated as .91 and for Religious Attitude Scale Cronbach Alpha reliability coefficient was .86. Study data were analyzed using SPSS package program. Research problems were analyzed using t-test and one-way ANOVA for independent groups. In multiple comparisons, the LSD test, which is one of the post-hoc tests, was used. The results are presented in tables form in the "Findings" section. According to the results of the study, IHHS students got an above-average score from the total ASTS ($\bar{X}=3,65$). It has been found that the score obtained from the "A Missing Entity School (AMES)" dimension of the scale is lower than the scores obtained from the "School with Personal Development Disabilities (SWPDD)" and "School Supporting Personal Development (SSPD)" dimensions. In addition, it was determined that the cognitive and relationship sub-dimensions scores of the participants along with the general religious attitude ($\bar{X}=4,11$) were higher than the emotion and behavior sub-dimension scores. It is possible to summarize the results obtained in the study and the suggestions presented in line with the results as follows: In terms of the gender variable, apart from the SSPD sub-dimension; There is no statistically significant difference between the ASTS and its sub-dimensions. It was found that the female students' attitude levels towards school were higher than male students in the SSPD dimension (Table-2). In the context of class level, no significant difference was found between the groups in the sample's ASTS and sub-dimensions (Table-3). In the context of family communication of the sample, it was observed that there was a significant difference between the general and sub-dimensions of the ASTS. It is seen that with the increase in the family communication levels of the students in ASTS and its sub-dimensions from "bad" to "normal" and "good", the scores of attitude towards school also increase (Table-4). A significant difference was found between the groups in the total dimension and sub-dimensions of ASTS according to the reasons for students' preference for IHHS. It has been found that students who choose IHHS voluntarily have higher attitudes towards school than students who choose IHHS for different reasons (score, family, teacher, environment orientation) other than their own will (Table-5). On the other hand, it was determined that the religious attitude scores of the participants did not differ significantly according to the gender variable. It was determined that only the cognitive sub-dimension scores of the participants differed significantly between the groups according to the grade level variable. In the cognitive sub-dimension, it was determined that the mean scores of the 9th, 10th and 11th grade students were significantly higher than the 12th grade students' scores. According to family communication, significant relationships were found between the general religious attitude levels of the participants and the sub-dimensions of relationship, emotion and behavior. It was determined that the score of the group indicating good family communication was significantly higher than the groups stating poor and normal communication within the family. It has been determined that there is a significant

difference in the sub-dimensions of religious attitude and relationship, emotion and behavior according to the reasons for choosing IHHS. It was determined that the religious attitudes of the students who chose IHHS voluntarily were higher than the students who preferred IHHS due to their score and family and environment. The final result of the research is about the relationship between attitude towards school and religious attitude, along with its sub-dimensions. As a result of the correlation analysis, a positive and moderately significant relationship was found between the variables of attitude towards school and religious attitude. As a result of the research, it was concluded that the students' attitude levels towards school were slightly above the average, but their religious attitude levels were at a high level. Considering the relationship between attitudes towards school and religious attitudes, it can be stated that students' attitudes towards school should be increased.

Keywords: Psychology of Religion, Attitudes Towards School, Religious Attitude, Puberty, IHHS.

İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öz: Çalışmada imam hatip lisesinde (İHL) öğrenim gören öğrencilerin okula yönelik tutumları ile dini tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi ve okula yönelik tutumları ile dini tutumları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Basit Örneklemeye yöntemiyle Çorum il merkezindeki İHL'lerden belirlenen çalışma grubu 438 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma verilerini toplamak amacıyla araştırmacının hazırladığı Kişisel Bilgi Formu, Alıcı'nın geliştirdiği Okula Yönelik Tutum Ölçeği (OYTÖ) ile Ok tarafından geliştirilen Dini Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma verileri SPSS paket programına aktararak analizler yapılmıştır. Araştırma problemleri bağımsız gruplar için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. Çoklu karşılaştırmalarda post-hoc testlerinden biri olan LSD testinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcılar, OYTÖ genelinden ortanın üzerinde, dini tutum ölçeğinin genelinden ise yüksek düzeyde puan almışlardır. Örneklemde okula yönelik tutum ve dini tutum düzeyleri, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre farklılaşma göstermezken ($p > .05$), aile içi iletişim ve İHL tercih sebepleri değişkenleri bakımından anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Ayrıca, öğrencilerin okul tutumları ile dini tutumları arasında orta düzeyde, pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki ($r = .35$) tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Okula Yönelik Tutum, Dini Tutum, Ergenlik, İHL.

Giriş

Tutum, günlük yaşantımızda ve eğitimde sıkça kullandığımız bir kavramdır. Lise öğrencileri, yaşamlarının önemli bir kısmını okulda geçirdikleri için onların eğitim süreçlerinde sahip oldukları tutumların önem arz ettiği düşünülmektedir. Çünkü öğrenciler tutumlarını daha çok sınıflarda edinmektedirler. Tutum, bir bireyin başka bir bireye, fikre ve düşünceye yönelmesinde duygusal bir yatkınlıktır.¹ Bireyin tutumları sahip olduğu davranış, fikir ve inançlarda kendini gösterir. Bu bağlamda tutumlar bireyin ileride yapacağı hareket veya davranışlarının belirlenmesinde önemlidir.² Kelime olarak, "tutulan yol", "davranış" anlamlarına gelen "tutum"³, esasında davranışları etkileme eğilimi şeklinde de anlaşılabilir. Söz konusu etkileme, bireyin bir psikolojik obje hakkındaki duygu, düşünce, davranış unsurlarının düzenli bir şekilde oluşmasını sağlayan eğilimdir.⁴ Tutumun bu üç unsuru birbirleriyle karşılıklı etkileşim içinde bulunmaktadır. Birinde ortaya çıkan bir değişiklik,

¹ Hershel Thornburg, "Early Adolescents' Attitudes Toward School", *The High School Journal* 69/1 (1985), 32.

² David G. Myers, *Social Psychology* (New York: The McGraw-Hill Companies Inc., 1996), 125.

³ İsmail Parlatur vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: TDK Basımevi, 9. Basım, 1998), "tutum", 2260.

⁴ Çiğdem Kağıtçıbaşı - Zeynep Cemalcılar, *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar - Sosyal Psikolojiye Giriş* (İstanbul: Evrim Yayınevi, 2017), 129-131.

tutum unsurları arasındaki tutarlılığın korunması amacıyla, diğer unsurlarda da zincirleme bir değişime sebep olmaktadır.⁵ Bu durum bizi bireylerin sosyal algılarını ve davranışlarını belirleyen psikolojik özelliklerin en önemlilerinden biri olan tutumların ölçülmesiyle insan eylemlerinin tahmin edilebileceği varsayımına ulaştırmaktadır.⁶

Tutumların oluşmasında bireyin içerisinde yaşadığı sosyal çevrenin ve aldığı eğitimin önemli bir etkisi vardır. Eğitim ve çalışma alışkanlıklarının kazandırılması veya dine yönelim gibi durumlar tutum değişikliklerini gerektirebilmektedir.⁷ Uluslararası araştırmaların sonuçlarına göre okullar, öğrencilerin eğitimde hedeflenen akademik, psikolojik ve sosyal kazanımlara en ileri düzeyde ulaşabilmeleri ve aldıkları eğitimden memnuniyetlerinin sağlanması bakımından önemli kurumlardır. Öğrencilerin okul hakkındaki duygu, düşünce ve davranışları kendilerini mutlu hissetmelerine, akademik başarılarına ve gelişimlerine katkı sağlayabilir.⁸ Öğrencilerin okuldaki davranışları, arkadaşları ve öğretmenleriyle olan ilişkileri, akademik ve ders dışı etkinliklere katılımları önemli ölçüde okula karşı tutumlarını etkileyebilmektedir.⁹ Bu bağlamda öğrencilerin eğitim sürecindeki tutumları incelenerek, geliştirmiş oldukları olumlu-olumsuz tutumları belirlenmeli ve olumsuz tutumlar varsa bu tutumların iyileştirilmesi gerekmektedir. Çünkü bireylerin okula karşı tutumlarının kültürel yapılarından, aile ilişkileri ve desteğinden, okul performansından etkilendiği¹⁰ ve okul başarılarında önemli bir rol oynadığı görülmektedir.¹¹

Öğrencilerin okul tutumları üzerinde etkili olan bağımsız değişkenleri tespit etmek için yapılan araştırmalarda okulla ilgili bağlamsal özellikler değerlendirilmiştir. Örneğin, İlhan tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin sınıf atmosferini değerlendirme algısının okul tutumlarına etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir.¹² Atmaca, olumsuz okul tutumlarının öğrencilerin suç yönelimlerini anti sosyal davranışların aracılığıyla orta seviyede yordadığını bulgulamıştır.¹³ Adıgüzel ve Karadaş, ortaöğretim öğrencilerinin okula yönelik tutumları ile devamsızlık durumları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve devamsızlığı az olan öğrencilerin okula yönelik tutumlarının devamsızlığı fazla olan öğrencilerden daha olumlu olduğunu belirlemişlerdir.¹⁴ Koç ve Dilmaç ise, lise öğrencileri üzerine yaptığı çalışmalarında, okula yönelik tutum üzerinde en etkili bağımsız değişkenin değerler olduğunu, sahip olunan değerlerin artmasıyla okula yönelik tutumun da pozitif yönde artacağını belirtmiştir.¹⁵ Araştırmalar öğrencilerde madde kullanımı, okuldan uzaklaşma ve

⁵ Hüseyin Certel, *Din Psikolojisi* (Ankara: Berikan Yay., 2014), 166.

⁶ Devrim Alıcı, "Okula Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", *Eğitim ve Bilim* 38/168 (2013), 319; İbrahim Aşlamacı – Emrah Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 14/32 (2016), 10.

⁷ Hasan Arslan, "Dinî Tutumların Oluşum, Gelişim ve Değişimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2009), 79.

⁸ Züleyha Akkurt – Esra Karabağ Köse, "Öğrenci Başarısının, Öğretmen ve Aileyle İlgili Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 3.

⁹ Daniela Porumbu - Daniela Veronica Necşoi, "Relationship between Parental Involvement/ Attitude and Children's School Achievements", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 76 (2013), 709.

¹⁰ Adelinda A. Candeias et al., "Student' Attitudes and Motivation Toward Learning and School – Study of Exploratory Models About the Effects of Socio-Demographics, Personal Attributes and School Characteristics", *4th Annual International Conference on Psychology* (2010), 1-3.

¹¹ Mustafa İlhan, "Öğrencilerin Sınıf Değerlendirme Atmosferine İlişkin Algılarının Okula Yönelik Tutumları Üzerindeki Yordayıcı Rolü", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 25/1 (2017), 112; Peter James Kpolovie et al., "Academic Achievement Prediction: Role of Interest in Learning and Attitude towards School", *International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE)* 1/11 (2014), 73; Murat Balkıs – Gökmen Arslan, "Okul Tutum Değerlendirme Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2016), 1.

¹² İlhan, "Öğrencilerin Sınıf Değerlendirme Atmosferine İlişkin Algılarının Okula Yönelik Tutumları Üzerindeki Yordayıcı Rolü", 122.

¹³ Taner Atmaca, "Olumsuz Okul Tutumu, Okula Yabancılaşma Ve Anti-Sosyal Davranışın Ortaöğretim Öğrencilerinin Suça Eğilimini Yordama Düzeyi", *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi* 10/19 (2019), 64.

¹⁴ Abdullah Adıgüzel – Halil Karadaş, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Okula İlişkin Tutumlarının, Devamsızlık ve Okul Başarıları Arasındaki İlişki", *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/1 (2013), 49.

¹⁵ Ayşe Koç – Bülent Dilmaç, "Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler ile Okula Karşı Tutumları ve Okul Tükenmişliği Arasındaki Yordayıcı İlişkiler", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/2 (2020), 181.

zorbalık içeren sorunlu davranışları endişe verici bulmakla birlikte, okullarıyla olumlu sosyal bağlar geliştiren öğrencilerin akademik olarak daha iyi performans gösterdikleri ve zorbalık yapma, kavga etme, eşyalara zarar verme gibi diğer olumsuz davranışlardan kaçındıklarını ortaya koymaktadır.¹⁶

Okula yönelik tutumda olduğu gibi, bireylerin dini duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyen dini tutum da olumlu ya da olumsuz olabilir. Kişinin dine karşı duygu, düşünce, davranış olarak olumlu yönde eğilime sahip olması olumlu dini tutum, olumsuz yöndeki eğilimi ise olumsuz dini tutumu ifade eder. Buradan hareketle dini tutumların öğrencilerin hayatında ve davranışlarında önemli bir etkisinin olduğu ifade edilebilir.¹⁷ Bu öneminden dolayı bireyin dini tutumu, yönelimi, algısı, yaşantısı, dindarlık düzeyi ve dini yaşantısı gibi birçok farklı başlık araştırmacıların ilgi alanlarına girerek çalışılmıştır. 20. yüzyılın ortalarına doğru Amerika’da Hristiyanlar üzerinde ilk örneklerine rastlanan bu çalışmalarda günden güne farklı ölçme araçları geliştirilmiş, 1980 ve sonrasında ülkemizde de öncelikli olarak dindarlık üzerine araştırmalar yapılmış ve dini tutum, algı, davranışlar üzerine Allport, Ross, Glock, Hunt, Lenski, De Jong ve Faulkner gibi araştırmacıların ölçekleri uyarlanarak araştırmalarda kullanılmıştır. Uluslararası alan yazında özellikle Hristiyan geleneğinde geliştirilen bir ölçeğin Türkçe uyarlama çalışmalarından başka Günay, Mutlu, Onay, Uysal, Taş, Yapıcı ve Ok gibi yerli araştırmacıların Türkiye’ye mahsus İslami bir kültürde dindarlığı ölçmek amacıyla gerçekleştirilen ölçek geliştirme çalışmaları yer almıştır.¹⁸

Eğitim, tutumların oluşmasına etki eden en önemli faktörlerden biridir. Dini tutumların oluşmasında da alınan din eğitiminin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Çünkü tutumların bileşenleri olan bilgi, duygu ve davranışlar da öğrenilir.¹⁹ Dolayısıyla tutumlar bireyin aldığı eğitime, sahip olduğu bilgi ve kültüre göre şekil alarak gelişmektedir.²⁰ Ülkemizde gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları incelendiğinde, İlahiyat Fakültesi ve İHL’lerde eğitim gören veya mezun olanların dindarlık düzeylerinin ve dini tutumlarının diğer fakülte ve liselerde okuyan ve mezun olanlardan daha yüksek düzeyde çıktığı görülmektedir. Bu durum eğitim programlarının içeriğinin dini tutumlara da etki ettiğini göstermektedir.²¹ Bundan dolayı kişinin dini tutumlarının oluşma ve gelişme serüvenini anlayabilmek için, bireyin dini alandaki bilgilerini kazanmasında etkili olan ana kaynaklardan biri olan eğitim kurumlarını ve bu kurumların değer ve normlarını bilmek gerekmektedir.²² Ortaöğretim çağı, ergenlik döneminde bulunan gençler için fizyolojik, psikolojik ve sosyal olarak önemli değişim ve gelişmeler olduğu kritik bir dönemdir. Bireyin yaşamında belirli tercihler yaptığı ve önemli kararlar aldığı ortaöğretim yıllarının birçok önemli etkileri olabilir. Ergenlik döneminde özellikle zihin dünyasındaki değişimler nedeniyle gerek okula yönelik tutum ve gerekse dini tutum bireyin yaşamını şekillendirdiği için önemli görülmektedir. Son on yıllık süreçte niceliksel olarak sayıları artan İHL’lerin niteliğinin hangi düzeyde olduğu merak edilmiştir. Bu çerçevede dini içerikli dersler diğer liselere göre İHL’lerde daha ağırlıklı olarak okutulmaktadır. Dini içerikli derslerin daha yoğun olduğu bir eğitimden geçen İHL öğrencilerinin yaşama dair felsefelerinin oluşmasında okula ve dine yönelik tutumlarının önemli etkilerinin olduğu düşünülebilir. Çalışmada da bu durum merak edilmiş, İHL öğrencilerinin okula yönelik tutumları ve dini tutumları incelenmek istenmiştir.

¹⁶ Bruce G. Simons-Morton et al., “Student-School Bonding and Adolescent Problem Behavior”, *Health Education Research Theory and Practice* 14/1 (1999), 99.

¹⁷ Mevlüt Kaya, *Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum* (Samsun: Etüt Yay., 1998), 35-54.

¹⁸ Aşlamacı – Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 11; Ok, “Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması”, 530-534.

¹⁹ Arslan, “Dinî Tutumların Oluşum, Gelişim ve Değişimi”, 91.

²⁰ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015), 154.

²¹ Şahin Doğan, “Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler” *Toplum Bilimleri Dergisi* 4/8 (2010), 114-115.

²² Certel, *Din Psikolojisi*, 174.

Türkiye’de²³ ve yurt dışında²⁴ lise öğrencilerinin okula yönelik tutumları çeşitli içerik ve başlıklarda araştırılmıştır. Ancak İHL öğrencileri bağlamında öğrencilerin okula yönelik tutumlarının araştırıldığı sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yine araştırmada tespit edilebildiği kadarıyla İHL öğrencilerinin dini tutum düzeyleri üzerine yapılan tek müstakil çalışma Karacoşkun’un İHL öğrencilerinin dini tutum ve davranışlarını araştırdığı çalışmadır. Bununla birlikte İHL öğrencilerinin de örnekleme yer aldığı lise öğrencilerinin dini tutum düzeylerini Çınar²⁵ peygamber tasavvuru, Aşlamacı ve Eker²⁶ okul aidiyeti Çayır²⁷ dini inanç, şüphe, Tepetam²⁸ tüketim alışkanlıkları gibi farklı değişkenlerle ilişkileri bağlamında araştırmalarda incelemişlerdir. Ancak öğrencilerin okula yönelik tutumları ile dini tutumları arasındaki ilişkisinin araştırıldığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Böyle bir araştırmadan elde edilen bulguların alan yazındaki araştırma bulgularına katkısının olacağı düşünülmektedir.

Yukarıda ifade edilen alan yazından yararlanarak çalışmanın amacı; okula yönelik tutum ile dini tutum değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu kapsamda İHL öğrencilerinin okula yönelik tutum ve dini tutumlarının cinsiyete, sınıf düzeyine, aile içi iletişime ve İHL tercih sebebi değişkenlerine göre farklılaşma gösterip göstermediği de alt problem olarak incelenmiştir. Bu nedenle çalışmada aşağıda verilen soruların yanıtları aranmıştır:

1. Örneklemin okula yönelik tutum ve dini tutum düzeyleri nedir?
2. Örneklemin okula yönelik tutum ve dini tutum düzeyleri cinsiyete, sınıf düzeyine, aile içi iletişime ve İHL tercih sebebi değişkenlerine göre anlamlı farklılaşmakta mıdır?
3. Okula yönelik tutum ve alt boyutları ile dini tutum ve alt boyutları arasında ilişki var mıdır?

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma İHL öğrencilerinin okula yönelik tutum ve dini tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçladığı için *ilişkisel tarama*²⁹ modeline uygun olarak yapılmıştır. Çalışma öncesinde, araştırmada kullanılan ölçekleri geliştiren sorumlu yazarlardan mail yoluyla ölçeklerin kullanım izni alındıktan sonra Çorum Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma izni ve Hitit Üniversitesi’nden araştırma etik onayı alınmıştır. Etik kurul ve araştırma izni alındıktan sonra okul yönetimleri ile iletişime geçilmiş, gerekli açıklamalar yapılarak çalışmaya katılımı zorunluluk olmadığı özellikle belirtilerek veli onayı alınmıştır. Katılımcıların araştırmaya gönüllü katılmaları noktasına özellikle dikkatli edilmiş ve çalışma verileri 2021 bahar döneminde online olarak toplanmıştır.

²³ İlhan, “Öğrencilerin Sınıf Değerlendirme Atmosferine İlişkin Algılarının Okula Yönelik Tutumları Üzerindeki Yordayıcı Rolü”, 111-128; Uğur Gürgân – Seda Nur Beler, “Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Korona Virüs Fobisinin Okula Yönelik Tutum Ve Kariyer Kaygılarına Etkisi”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 8/3 (2021), 35-61.

²⁴ Kpolovie et al., “Academic Achievement Prediction: Role of Interest in Learning and Attitude towards School”, 73-100; Candeias et al., “Student’ Attitudes and Motivation Toward Learning and School – Study of Exploratory Models About the Effects of Socio-Demographics, Personal Attributes and School Characteristics”, 1-18.

²⁵ Hatice Acar Çınar, “Dinî Tutum ve Peygamber Tasavvuru Arasındaki İlişkiye Dair Mukayeseli Bir Araştırma: Ülkü İmam Hatip Lisesi ve Mevlana Ortaokulu Örneği”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 (2020), 83-118.

²⁶ Aşlamacı – Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 7-38.

²⁷ Celal Çayır, “Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma”, *Bilimname XXVII* (2014), 59-88.

²⁸ Sümeyra Esra Tepetam, *Lise Gençliğinin Dini Tutum Ve Davranışlarıyla Tüketim Alışkanlıkları Arasındaki İlişki* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 115.

²⁹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1994), 77-84; Keith F. Punch, *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, çev. Dursun Bayrak vd. (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), 122-125.

1.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2020-2021 öğretim döneminde Çorum ilindeki İHL öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma örneklemini ise, evrendeki öğrencilerden *basit örnekleme*³⁰ yöntemi ile alınan 438 öğrenci oluşturmaktadır. Toplam öğrenci sayısı en fazla olan okulun (n=603), en az öğrenciye sahip okulun ise (n=298) öğrencisi olduğu görülmektedir. Tüm okulların sınıf düzeyinde en az öğrenci sayısının 11. sınıflarda (n=451) en fazla öğrenci sayısının ise 9. sınıflarda olduğu (n=989) anlaşılmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların okula yönelik tutumları ile dini tutumlarını etkileyebileceği düşünülen demografik özellikleri içeren bağımsız değişkenler formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Okula Yönelik Tutum Ölçeği (OYTÖ): Öğrencilerin okul tutumlarını tespit etmek için Alıcı tarafından geliştirilen “*Kişisel Gelişimin Engeli Okul (KGEO)*”, “*Kişisel Gelişimin Destekleyicisi Okul (KGDO)*” ve “*Özlenen Bir Varlık Okul (ÖBVO)*” alt boyutlarından oluşan 20 maddelik likert bir ölçektir. 3 faktörün toplamdaki varyansı 54,14’tür. Bileşenlerin varyansı ise sırasıyla %39,59, %8,40, %6,15 şeklinde hesaplanmıştır. Güvenirlik analizleri sonucunda ise alt bileşenlerin iç tutarlık kat sayıları sırasıyla 0.87, 0.81, 0.79 ve ölçeğin toplam iç tutarlık kat sayısı 0.91 hesaplanmıştır.³¹ Bu çalışma için gerçekleştirilen faktör analizi sonucundaysa OYTÖ KMO katsayısı ,934 ve Barlett testiye .00 olarak bulgulanmıştır. Yapılan geçerlik analizinin sonucunda ölçeğin üç boyutlu olduğu, alt boyut puanlarının sırasıyla %44,61, %7,35, %6 ve üç boyutun toplam varyansının %57,96 olduğu belirlenmiştir. Araştırmada Cronbach Alfa değerleri, OYTÖ toplam puanına göre .93, “KGEO” .88, “KGDO” .88 ve “ÖBVO” .81 olarak saptanmıştır. Uygulanan güvenirlilik ve geçerlik hesaplamaları sonucunda, OYTÖ’nün bu çalışma için uygun olduğu ifade edilebilir.

Dini Tutum Ölçeği: Ok’un geliştirdiği “*Dini Tutum Ölçeği*”, özellikle din psikolojisi ve din sosyolojisi bilim dallarında uygulanmak amacıyla İslami bir kültürde dini tutumu ölçen kullanışlılığı yüksek bir ölçektir.³² Her biri iki maddeden oluşan 4 alt boyuta sahip (bilis, duygu, davranis, iliski) bir ölçektir. Açımlayıcı faktör analizleri sonucunda ölçeğin toplam varyansın %86’sını açıkladığı ve faktör yük değerlerininse .77 ile .87 arasında sıralandığı bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizinden neticesinde uyum indeks değerlerinin (χ^2 (SD)=55.56(16), RMSEA=.08, CFI=.99, SRMR=.04) olduğu bulgulanmıştır. Cronbach Alfa ölçek toplamı için .90; alt boyutlarda bilis .75, iliski .85, davranis .86 ve duygu alt boyutu .87 olarak bulunmuştur.³³ Bu çalışmada KMO katsayısı ,785 ve Barlett testiye .00 şeklinde belirlenmiştir. Yapılan geçerlik analizinin sonucunda ölçeğin dört boyutlu olduğu, alt boyut puanlarının sırasıyla %42,40, %13,17, %12,36, %10,46 ve dört boyutun toplam varyansının %78,40 olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları da tekrar hesaplanmış ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayı .86 olarak hesaplanmıştır. Dini tutum alt boyutlarından bilis boyutu .89, iliski boyutu .82, davranis boyutu .83 ve duygu alt boyutu .85 olarak bulgulanmıştır. Bu bulgular dini tutum ölçeğinin tutarlı bir yapısının olduğunu göstermektedir.

1.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri toplandıktan sonra 438 anketin verileri SPSS 25.0 paket programına aktarılıp değerlendirilmiştir. Veri analizi neticesinde OYTÖ ve Dini Tutum ölçeğinden elde edilen puanların ortalamaları (\bar{X}), standart sapma değerleri ise (Ss) çalışmanın bağımsız değişkenleri için

³⁰ Ayhan Ural – İbrahim Kılıç, *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi* (Ankara: Detay Yay., 2005), 34.

³¹ Alıcı, “Okula Yönelik Tutum Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması”, 323-326.

³² Ok, “Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması”, 535.

³³ Ok, “Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması”, 541-543.

hesaplanarak tablolaştırılmıştır. Yapılacak analizlerin parametrik testlere uygunluğunu tespit etmek amacıyla varsayımlar sınanmıştır. “Kolmogorov-Simornov” normallik testi neticesinde “(OYTÖ Toplam: Skewness (-,809), Kurtosis (.586), KGEO: Skewness (-1,069), Kurtosis (.894), KGDO: Skewness (-,982), Kurtosis (1,090), ÖBVO: Skewness (.087), Kurtosis (-,382); Dini Tutum Toplam Boyut: Skewness (-,794), Kurtosis (-,860), Biliş: Skewness (-,923), Kurtosis (.948), İlişki: Skewness (-1,386), Kurtosis (1,458), Duygu: Skewness (-,253), Kurtosis (-,254), Davranış: Skewness (-,578), Kurtosis (.055)” değerlerinin $\pm 1,5$ aralığında bulunduğu, araştırma verilerinin normal dağıldığı anlaşılmış ve katılımcıların okula yönelik tutumları ile dini tutumlarının farklı değişkenlere göre farklılaşma durumlarını belirlemek için iki değişkenli gruplarda bağımsız örneklem için “t-testi”³⁴ iki değişkenden fazla gruplardaysa “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)”³⁵ yapılmıştır. Ortalamalar arasındaki anlamlılık F değerine bakılarak belirlenmiştir. Farklılık olan grupların karşılaştırılması ise t puanına bakılarak yapılmıştır. F puanı anlamlı olmadığında t testi yapmaya gerek duyulmamaktadır.³⁶ Anova testi neticesinde “post-hoc” çoklu karşılaştırma testlerinden LSD testi³⁷ yapılarak ortalamalar arasındaki anlamlı farklılıklar tablolarda gösterilmiştir. İki sürekli değişken arasındaki ilişki için ise “Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısının (r)” hesaplanmalıdır.³⁸ Bu çalışmada okula yönelik tutum ve dini tutum sürekli değişkenleri arasındaki ilişki bu tarama yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmada .05 anlamlılık düzeyidir ve elde edilen sonuçlar, “Bulgular” kısmında tablolaştırılıp verilmiştir.

2. Bulgular

Bu bölümde, öğrencilerin OYTÖ ve dini tutum ile alt boyutlarında elde ettikleri puanlar ve araştırma sorularına ilişkin gerçekleştirilen analizler sonucu ulaşılan bulgular sunulmuştur.

2.1. OYTÖ ve Dini Tutum Ölçeğine İlişkin Betimsel Bulgular

Örneklemin OYTÖ ve Dini Tutum ölçekleri ile alt boyutlarından elde ettikleri puanların ortalamaları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: OYTÖ ve Dini Tutum Ölçeği İle Alt Boyutlarından Alınan Puana Göre Betimsel İstatistikler

Okula Yönelik Tutum/Dini Tutum	N	\bar{X}	Ss
(KGEO)	438	3,91	,82
(KGDO)	438	3,81	,79
(ÖBVO)	438	2,77	,95
OYTÖ (Toplam)	438	3,65	,73
Bilişsel	438	4,54	,43
İlişki/Tanrı	438	4,46	,69
Duygu	438	3,50	,97
Davranış	438	3,93	,85
Dini Tutum (Toplam)	438	4,11	,54

Tablo 1’de görüldüğü gibi İHL öğrencilerinin, KGEO boyutu aritmetik ortalaması 3,91; KGDO boyutu ortalaması 3,81; ÖBVO boyutu ortalaması 2,77 ve OYTÖ toplam puan aritmetik ortalaması ise 3,65’tir.

³⁴ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (Ankara: Pegem Akademi Yay., 2012), 39.

³⁵ Ali Doğan Arseven, *Alan Araştırma Yöntemi* (Ankara: Gül Yay., 1993), 141-142.

³⁶ Saim Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri* (Ankara: Rehber Yay., 1995), 259.

³⁷ Şeref Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2009), 131-135. Ayrıca bk. Nilgün Köklü vd. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006), 180-193.

³⁸ Salih Çepni, *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2010), 235-236.; Köklü vd. *Sosyal Bilimler İçin İstatistik*, 93-94.

Örneklemin dini tutum puanlarına ilişkin aritmetik ortalamalar incelendiğindeyse; bilişsel boyut 4,54; Tanrı'yla ilişki boyutu 4,46; duygu boyutu 3,50; davranış boyutu 3,93 ve dini tutum toplam puanının 4,11 olarak bulunduğu görülmektedir.

2.2. Cinsiyete Göre Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Puanlarının Karşılaştırılması

Örneklemin okula yönelik tutum ve dini tutum düzeylerinin tüm alt boyutları ile birlikte cinsiyet değişkeni için sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Cinsiyete Göre Örneklemin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Puanları

Okula Yönelik Tutum/Dini Tutum	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
(KGEO)	Kadın	232	3,95	,87	-1,11	,27
	Erkek	206	3,87	,76		
(KGDO)	Kadın	232	3,90	,78	-2,30	,02*
	Erkek	206	3,72	,80		
(ÖBVO)	Kadın	232	2,81	,97	1,05	,29
	Erkek	206	2,72	,93		
OYTÖ (Toplam)	Kadın	232	3,70	,76	1,76	,07
	Erkek	206	3,58	,70		
Bilişsel	Kadın	232	4,52	,41	-,88	,37
	Erkek	206	4,56	,45		
İlişki/Tanrı	Kadın	232	4,50	,66	1,36	,17
	Erkek	206	4,41	,72		
Duygu	Kadın	232	3,54	,94	,88	,38
	Erkek	206	3,46	1,00		
Davranış	Kadın	232	3,98	,86	1,43	,15
	Erkek	206	3,86	,84		
Dini Tutum (Toplam)	Kadın	232	4,14	,52	1,21	,23
	Erkek	206	4,07	,57		

* p<,05

Tablo 2'deki bulgulara göre KGEO, ÖBVO ve OYTÖ toplam boyutunda cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($p>,05$). KGDO boyutundaysa cinsiyete göre kız öğrenci grubu lehine anlamlı ilişki bulunduğu belirlenmiştir ($p<,05$). Yani, kız öğrenciler ($\bar{X}=3,90$) okulu kişisel gelişimin destekleyicisi olarak görme açısından erkek öğrencilerden ($\bar{X}=3,72$) daha olumlu tutuma sahiptirler.

Dini tutum toplam boyut ile tüm alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir ilişki olmadığı bulgulanmıştır ($p>,05$). Buna göre, dini tutum ile alt boyut düzeylerinde erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır.

2.3. Sınıf Düzeylerine Göre Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum

Örneklemin okula yönelik tutum ve dini tutum seviyelerinin alt boyutlarıyla beraber sınıf düzeylerine ilişkin sonuçlarını tespit etmek için ANOVA testi yapılmış, sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Sınıf Düzeylerine Göre Örneklemin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Sonuçları

Okula Yönelik Tutum/Dini Tutum	Sınıf	N	\bar{X}	Ss	F	P	Anlamlı Fark (LSD)
(KGEO)	9.Sınıflar	126	3,87	,82	,29	,83	-
	10.Sınıflar	105	3,92	,85			
	11.Sınıflar	103	3,97	,74			
	12.Sınıflar	104	3,90	,86			

(KGDO)	9.Sınıflar	126	3,77	,81	,73	,54	-
	10.Sınıflar	105	3,79	,84			
	11.Sınıflar	103	3,91	,80			
	12.Sınıflar	104	3,79	,73			
(ÖBVO)	9.Sınıflar	126	2,66	,92	1,23	,30	-
	10.Sınıflar	105	2,82	1,00			
	11.Sınıflar	103	2,89	,87			
	12.Sınıflar	104	2,74	,99			
OYTÖ	9.Sınıflar	126	3,59	,74	,74	,53	-
	10.Sınıflar	105	3,65	,77			
	11.Sınıflar	103	3,73	,68			
	12.Sınıflar	104	3,63	,74			
Bilişsel	9.Sınıflar	126	4,60	,39	3,38	,01*	9,10,11>12
	10.Sınıflar	105	4,55	,45			
	11.Sınıflar	103	4,55	,36			
	12.Sınıflar	104	4,43	,50			
İlişki	9.Sınıflar	126	4,51	,65	,85	,47	-
	10.Sınıflar	105	4,37	,73			
	11.Sınıflar	103	4,45	,65			
	12.Sınıflar	104	4,49	,72			
Duygu	9.Sınıflar	126	3,40	1,03	,93	,42	-
	10.Sınıflar	105	3,48	,90			
	11.Sınıflar	103	3,60	,98			
	12.Sınıflar	104	3,56	,95			
Davranış	9.Sınıflar	126	3,94	,85	,03	,99	-
	10.Sınıflar	105	3,92	,79			
	11.Sınıflar	103	3,94	,86			
	12.Sınıflar	104	3,90	,91			
Dini Tutum	9.Sınıflar	126	4,11	,54	,17	,92	
	10.Sınıflar	105	4,08	,53			
	11.Sınıflar	103	4,13	,52			
	12.Sınıflar	104	4,10	,59			

* p<,05

Tablo 3'teki bulgulara göre, katılımcıların OYTÖ genelinden (F=,74; p=.53) ve alt boyutlarından elde ettikleri puanlara göre; sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılaşma bulunmadığı anlaşılmaktadır (p>.05).

Sınıf düzeyine göre örneklemin dini tutumlarını gösteren veriler incelendiğindeyse; dini tutum ölçeği toplam puanı (F=,17; p>.05) ile ilişki, duygu ve davranış boyutları için anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, sınıf düzeyi değişkenine bilişsel alt boyutta grupların arasında anlamlı farklılaşma bulunduğu görülmektedir (F=3,38; p<.05). LSD testi sonucunda farklılaşmanın 9., 10., 11. sınıflar ile 12. Sınıflar arasında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan örneklemin bilişsel düzeylerinin lise son sınıfta düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır.

2.4. Aile İçi İletişime Göre Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum

Örneklemin tüm alt boyutlarıyla okula yönelik tutum ve dini tutum düzeylerinin aile içi iletişime göre farklılaşma durumunu anlamak amacıyla ANOVA testi uygulanmış, bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Aile İçi İletişime Göre Örneklemin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Sonuçları

Okula Yönelik Tutum/Dini Tutum	Aile İçi İletişim	N	\bar{X}	Ss	F	P	Anlamlı Fark (LSD)
(KGEO)	1.Kötü	30	3,29	1,07	16,05	,00*	3>1,2 2>1
	2.Normal	146	3,77	,83			
	3.İyi	262	4,06	,73			
(KGDO)	1.Kötü	30	3,37	1,07	10,95	,00*	3>1,2
	2.Normal	146	3,67	,82			
	3.İyi	262	3,94	,71			
(ÖBVO)	1.Kötü	30	2,40	1,10	4,32	,01*	3>1,2
	2.Normal	146	2,67	,95			
	3.İyi	262	2,86	,92			
OYTÖ (Toplam)	1.Kötü	30	3,15	,94	14,18	,00*	3>1,2 2>1
	2.Normal	146	3,51	,75			
	3.İyi	262	3,78	,66			
Bilişsel	1.Kötü	30	4,55	,33	2,11	,12	-
	2.Normal	146	4,48	,50			
	3.İyi	262	4,57	,40			
İlişki	1.Kötü	30	4,08	,74	13,56	,00*	3>1,2
	2.Normal	146	4,30	,79			
	3.İyi	262	4,59	,58			
Duygu	1.Kötü	30	3,10	1,18	8,88	,00*	3>1,2
	2.Normal	146	3,32	,98			
	3.İyi	262	3,66	,91			
Davranış	1.Kötü	30	3,60	1,09	10,38	,00*	3>1,2
	2.Normal	146	3,72	,86			
	3.İyi	262	4,07	,79			
Dini Tutum (Toplam)	1.Kötü	30	3,83	,67	16,28	,00*	3>1,2
	2.Normal	146	3,96	,58			
	3.İyi	262	4,22	,48			

* p<0.05

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde, OYTÖ toplam boyut ve alt boyutlardan alınan puanlar örneklemin aile içi iletişimleriyle okula yönelik tutumları arasında gruplara göre anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir. Farklılaşma gösteren grupları belirlemek için uygulanan LSD testi sonuçları, OYTÖ ve KGEO alt boyutunda farklılığın aile içi iletişim düzeylerini "kötü" ve "normal" şeklinde tanımlayan gruplar arasında ve iletişimlerini "kötü" ve "normal" olarak tanımlayan gruplarla "iyi" şeklinde tanımlayan grup arasında iletişimi daha iyi olan gruplar lehinedir. KGDO ve ÖBVO alt boyutlarında ise anlamlı farklılığın aile iletişim düzeyini "iyi" olarak belirten grup ile "kötü" ve "normal" olarak belirten gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir. Yani, katılımcıların aile içi iletişimleri geliştikçe bu gelişmeye paralel olarak okula yönelik tutumları da artmaktadır.

Aile içi iletişime göre İHL öğrencilerinin dini tutumları incelendiğindeyse; dini tutumun "ilişki", "duygu", "davranış" alt boyutlarıyla toplam dini tutumdan elde edilen puan gruplar arasında anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir. Dini tutum ölçeği genelinden ve "ilişki", "duygu", "davranış" alt boyutlarında gruplar arası farklılık aile içi iletişimini "iyi" olarak belirten grup ile "kötü", "normal" grupları arasında "iyi" grubu lehine çıkmıştır. "Bilişsel" alt boyutta ise anlamlı farklılık olmadığı bulgulanmıştır (F=2,11; p>,05).

2.5. İHL Tercih Sebebine Göre Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Puanlarının Karşılaştırılması

Örneklemin tüm alt boyutlarıyla okula yönelik tutum ve dini tutum düzeylerinin İHL tercih sebeplerine göre farklılaşma durumlarını tespit etmek amacıyla ANOVA testi uygulanmış, ulaşılan sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: İHL Tercih Sebeplerine Göre Örneklemin Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Sonuçları

Okula Yönelik Tutum/Dini Tutum	İHL Tercih Sebebi	N	\bar{X}	Ss	F	P	Anlamlı Fark(LSD)
(KGEO)	1.Puan nedeniyle	123	3,73	,87	12,42	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,72	,90			
	3.Kendi isteği	212	4,11	,70			
(KGDO)	1.Puan nedeniyle	123	3,66	,90	6,14	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,71	,76			
	3.Kendi isteği	212	3,95	,73			
(ÖBVO)	1.Puan nedeniyle	123	2,65	1,00	5,11	,01*	3>1,2
	2. Aile, öğretmen, çevre isteği	103	2,60	,99			
	3.Kendi isteği	212	2,92	,87			
OYTÖ (Toplam)	1.Puan nedeniyle	123	3,49	,81	10,40	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,50	,74			
	3.Kendi isteği	212	3,81	,65			
Bilişsel	1.Puan nedeniyle	123	4,51	,42	,68	,51	-
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	4,51	,47			
	3.Kendi isteği	212	4,56	,41			
İlişki	1.Puan nedeniyle	123	4,36	,73	6,51	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	4,32	,77			
	3.Kendi isteği	212	4,58	,60			
Duygu	1.Puan nedeniyle	123	3,28	1,04	12,49	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,29	,98			
	3.Kendi isteği	212	3,74	,87			
Davranış	1.Puan nedeniyle	123	3,81	,87	15,90	,00*	3>1,2
	2.Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,62	,94			
	3.Kendi isteği	212	4,14	,73			
Dini Tutum (Toplam)	1.Puan nedeniyle	123	3,99	,60	16,91	,00*	3>1,2
	2. Aile, öğretmen, çevre isteği	103	3,93	,57			
	3.Kendi isteği	212	4,26	,46			

* p<0.05

Tablo 5’deki bulgulara göre, katılımcıların İHL tercih sebepleri değişkenine göre OYTÖ ve tüm alt boyutlarında (p<,05) anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Farklılığın yönü OYTÖ ve alt boyutlarının tamamında kendi isteğiyle İHL tercih eden öğrencilerle puanının bu okula yetmesi ve aile, öğretmen, çevre isteği ile İHL tercih eden öğrenciler arasındadır. Bu durum kendi istediği için İHL’de öğrenim gören öğrencilerin okula yönelik tutum düzeylerinin puan ve aile, öğretmen, çevre

isteği nedeniyle bu okullarda öğrenim gören öğrencilere göre olumlu yönde daha yüksek düzeyde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların İHL tercih sebeplerine göre dini tutum düzeylerini gösteren veriler incelendiğinde; bilişsel alt boyutu dışında ($p>.05$) dini tutum ölçeği geneliyle diğer alt boyutlarda ($p<.05$) anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmektedir. Farklılığın yönü dini tutum ölçeği ve ilişki, duygu, davranış alt boyutlarında “kendi isteği” ile İHL tercih eden grup ile “puan nedeniyle” ve “aile, öğretmen, çevre isteği” ile İHL tercih eden gruplar arasında çıkmıştır. Kendi isteği ile İHL tercih eden grubun puan ortalamalarının ölçeklerin tümünde en yüksek olduğu görülmektedir. Buna durum öğrencilerin İHL’yi kendi istekleriyle tercih etme düzeyleri arttıkça dini tutumlarının da pozitif yönde artacağı şeklinde yorumlanabilir.

2.6. Okula Yönelik Tutum ve Dini Tutum Arasındaki İlişki

Okula yönelik tutum ve dini tutum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla “*Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi*” uygulanmış, bulgular Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Alt Boyutlarıyla Birlikte Okula Yönelik Tutum ve Dinî Tutum Arasındaki İlişkiye Ait Sonuçlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Kişisel Gel. Engeli Okul	1								
2.Kişisel Gel. Destekleyici Okul	,688*	1							
3.Özlenen Bir Varlık okul	,629*	,604**	1						
4.Okula Yönelik Tutum Toplam	,907*	,897**	,801*	1					
5.Bilişsel	,043	0,009	0,033	0,032	1				
6.İlişki	,171*	,184**	,177*	,202*	,194*	1			
7.Duygu	,374*	,300**	,372*	,393*	0,091	,477*	1		
8.Davranış	,241*	,218**	,205*	,255*	,129*	,470*	,560**	1	
9.Dini Tutum Toplam	,324*	,279**	,309*	,346*	,351*	,752*	,835**	,816**	1
Ortalama	3,91	3,81	2,77	3,65	4,54	4,46	3,50	3,93	4,11
Standart Sapma	,82	,79	,95	,73	,43	,69	,97	,85	,54

** $p<0.01$

Tablo 6’da görüldüğü üzere bütün boyutlar $p<0.01$ anlamlılık düzeyinde birbirleri ile pozitif yönde ilişkilidir. Öğrencilerin okula yönelik tutumları ile dini tutumları arasında pozitif yönlü, orta düzeyli anlamlı ilişki ($r=.35$) bulunmaktadır. Buradaki ilişki OYTÖ ve dini tutum ölçeklerinde yer alan alt boyutlara göre değerlendirildiğinde; okula yönelik tutumun dini tutum alt boyutlarından “duygu” boyutunda ($r=.39$) orta düzeyde, “ilişki” ($r=.20$), “bilişsel” ($r=.03$), “davranış” ($r=.26$) alt boyutlarında düşük düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu; dini tutumun da okula yönelik tutumun alt boyutlarından KGEO ($r=.32$) ve ÖBVO ($r=.31$) boyutlarında orta düzeyde, KGDO ($r=.28$) boyutunda ise düşük düzeyli, pozitif yönlü, anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bulgular öğrencilerin okula yönelik tutumlarındaki artışa paralel olarak dini tutumlarının da arttığına işaret etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada İHL'lerde öğrenim gören öğrencilerin okula yönelik tutumları ile dini tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada ayrıca okula yönelik tutumla dini tutuma ait puanların cinsiyete, sınıf düzeyine, aile içi iletişim düzeyine ve öğrenim gördükleri okulu seçme nedeni değişkenlerine göre farklılaşmaların olup olmadığı da araştırılmıştır.

Çalışma sonuçlarına göre İHL öğrencileri okula yönelik tutum ölçeği toplamından ($\bar{X}=3,65$) ortanın üzeri bir puan almışlardır. Ölçeğin ÖBVO boyutundan alınan puanın KGEO ve KGDO boyutlarından alınan puanlardan daha düşük olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuçlardan, İHL öğrencilerinin kişisel gelişim ve akademik başarı açısından okulun önemine inandıkları ancak okula ilişkin olumlu duygularının düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle İHL öğrencilerinin okula yönelik olumlu duygularını artırmak için birtakım tedbirler alınması gerekmektedir. Öğrencilerin okula ilişkin olumlu duygularının geliştirilmesi için öğrencilerin kendilerini mutlu ve güvende hissetmelerini destekleyecek, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla ilişkilerini, iletişimlerini geliştirecek, özgüvenlerini artıracak, derslere katılımlarını artıracak, ilgilerine ve tercihlerine göre okul içi etkinliklerin yapılması faydalı olabilir. Öğrencilerin okuldan memnun olmaları, kendilerini mutlu hissetmeleri ve okullarını sevmeleri onların öğrenmeye olan motivasyonlarını ve okula olan tutum düzeylerini olumlu yönde etkileyebilir.

Katılımcıların genel dini tutumla ($\bar{X}=4,11$) birlikte bilişsel ve ilişki boyutları puanlarının duygu ile davranış alt boyut puanlarından yüksek çıktığı belirlenmiştir. Buna göre örneklemin dini konulardaki bilgi birikimlerinin ve Allah ile olan ilişkilerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu ancak dini tutumun duygu ve davranışları üzerine etkisinin oldukça yüksek düzeyde olmasa da yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar, İHL öğrencilerinin dini tutumları üzerine yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermekte ve dini tutumlarının beklendiği gibi yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Aşlamacı ve Eker³⁹ ile Gencer⁴⁰ de İHL öğrencilerinin okulda aldıkları dini içerikli dersler nedeniyle dini tutumlarının yüksek düzeyde olduğunu ancak duygu ve davranış boyutlarında öğrencilerin puanlarının düşük olduğu sonucunu bulgulamışlardır. Bu araştırmanın sonucu, Koç'un ergenlerin ibadet ve duaya yönelik tutumları üzerine yaptığı araştırma sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir. Koç, ergenlik döneminin karakteristik özelliği olarak bu dönemde devamlı ve düzenli bir ibadet etme seyrinin düşük olduğunu belirtmektedir.⁴¹ İmamoğlu ve Ferşadoğlu ise ergenlerin dini tutumları ile davranışlarını tahlil ettikleri çalışmalarında dini tutumun davranış boyutunda beklenen düzeyde olmamasının nedenini öğrencilerin deyimiyile vakitsizlik ve tembellik olarak açıklamaktadırlar.⁴²

Cinsiyet değişkeni bakımından KGDO alt boyutundan başka; OYTÖ ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır. KGDO boyutunda kız öğrencilerin tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek düzeyde olduğu bulgulanmıştır. Kız öğrencilerin kişisel ve akademik gelişim açısından okula erkek öğrencilerden daha çok önem verdikleri ve okulu kişisel gelişimlerinin destekçisi olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Gürgân ve Beler⁴³, Alıcı⁴⁴, Demirezen⁴⁵

³⁹ Aşlamacı – Eker, “İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 30.

⁴⁰ Nevzat Gencer, “Ergenlerde Rüya Motifleri ve Dinî Tutum İlişkisi”, *Bilimname XI* (2020), 368.

⁴¹ Mustafa Koç, “Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması”, *Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2004), 158.

⁴² Abdulvahit İmamoğlu – Saliha Ferşadoğlu, “Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013), 38.

⁴³ Gürgân – Beler, “Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Korona Virüs Fobisinin Okula Yönelik Tutum Ve Kariyer Kaygılarına Etkisi”, 57.

⁴⁴ Alıcı, “Okula Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması”, 329.

⁴⁵ İrem Kübra Demirezen, *Spora Katılan ve Katılmayan Lise Öğrencilerinde Okula Yönelik Tutum ve Akran Zorbalığına Maruz Kalma Düzeylerinin İncelenmesi: Aksaray İli Örneği* (Mersin: Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 46.

ile Gülcemal⁴⁶ farklı liselerde öğrenim gören öğrenciler üzerine yapmış oldukları çalışmalarda, kız öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek çıktığını bulgulamışlardır. Aşlamacı ve Eker de İHL'lerde öğrenim gören kız öğrencilerin erkeklere göre okul aidiyetlerinin yüksek olduğunu belirtmektedir.⁴⁷ Houtte ise ergenler arasında kız ve erkek öğrencilerin çalışma kültürlerinin farklı olduğunu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha az çalışma odaklı olmaları nedeniyle kız öğrencilerin okula yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu söylemektedir.⁴⁸ Kız öğrencilerin kültürel nedenlerle daha çalışma odaklı olmaları, başarı noktasında daha fazla beklentiye sahip olmaları, gelecek beklentilerinde okulun önemine inanmaları ve erkek öğrencilerin davranışlarını kontrol etme noktasında daha fazla zorlanmaları nedeniyle uyum sorunları yaşamaları kız öğrencilerin okula yönelik tutumlarının erkek öğrencilerden yüksek düzeyde çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Why boys achieve less at school than girls:
the difference between boys' and girls'
academic culture

Why boys achieve less at school than girls:
the difference between boys' and girls'
academic cultur

Sınıf düzeyi bağlamında örneklemin okula yönelik tutum ile alt boyutlarda gruplar arası anlamlı farklılaşma bulgulanmamıştır. Buna göre; farklı sınıf düzeylerindeki öğrencilerin okula yönelik tutumlarının benzer özellik gösterdiği söylenebilir. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin okula yönelik tutumlarının araştırıldığı çalışma sonuçları farklılık göstermektedir. Alıcı, 9. ile 10. sınıf öğrencilerinin 11. ile 12. sınıf öğrencilerine göre daha pozitif tutumlar sergilediklerini bulgulamıştır.⁴⁹ Aşlamacı ve Eker, İHL'lerin 12. sınıf öğrencilerinin 10. ile 11. sınıf öğrencilerine göre okul aidiyetlerinin daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.⁵⁰ Gülcemal ise 9. sınıftan 12. sınıf düzeyine kadar öğrencilerin giderek azalan bir okul tutumuna sahip olduklarını belirlemiştir.⁵¹ İHL öğrencileri genel olarak imam hatip ortaokullarından mezun olarak bu okullara gelmektedirler. Öğrencilerin İHL hakkında önceden belirli bir bilgi, duygu ve tutuma sahip olarak bu okullara gelmeleri, okula yönelik tutumlarının benzer çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Örneklemin aile içi iletişimi bağlamında OYTÖ geneli ile alt boyutlarında alınan puanlar bağlamında anlamlı farklılaşma bulunduğu görülmüştür. OYTÖ ve alt boyutlarında öğrencilerin aile içi iletişimlerinin "kötü" seviyesinden "normal" ve "iyi" düzeyine doğru artması ile okula yönelik tutum puanlarının da arttığı görülmektedir. Araştırmalar lise öğrencilerinin eğitime ailelerinin katılımlarının, onlarla öğrenme fırsatları konusunda iletişim kurmalarının, onları desteklemelerinin⁵² ve aile ilişkilerinin tür ve kalitesinin öğrencilerin okula karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.⁵³ Öğrencinin kendini mutlu hissettiği, ailesiyle problemleri, okulu

⁴⁶ Ebru Gülcemal, *Okula Yönelik Tutum ve Okul Algısının Öğrencilerin Okulu Kıırma Davranışı İle İlişkisi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 114.

⁴⁷ Aşlamacı – Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 31.

⁴⁸ Mieke Van Houtte, "Why boys achieve less at school than girls: the difference between boys' and girls' academic culture", *Educational Studies* 30/2 (2004),168-171.

⁴⁹ Alıcı, "Okula Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması", 329.

⁵⁰ Aşlamacı – Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 31.

⁵¹ Gülcemal, *Okula Yönelik Tutum ve Okul Algısının Öğrencilerin Okulu Kıırma Davranışı İle İlişkisi*, 115-116.

⁵² E. Nihal Ahioğlu Lindberg – Ayşe Nur Demircan, "Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Görüşlerine Göre Aile Katılımı: Bir Ölçek Uyarlaması", *Anadolu Journal of Educational Sciences International* 3/1 (2013), 42; Kpolovie et al., "Academic Achievement Prediction: Role of Interest in Learning and Attitude towards School", 88.

⁵³ Candeias et al., "Student' Attitudes and Motivation Toward Learning and School – Study of Exploratory Models About the Effects of Socio-Demographics, Personal Attributes and School Characteristics", 2.

ve yaşantısı üzerine etkili iletişim kurabildiği bir aile yapısının oluşturulması okula yönelik tutuma katkı sunacaktır.

Öğrencilerin İHL tercih sebeplerine göre okula yönelik tutum toplam boyutunda ve alt boyutlarında gruplar arasında anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Kendi istekleri dışında farklı nedenlerle (puan, aile, öğretmen, çevre yönlendirmesi) İHL tercih eden öğrencilere göre kendi isteği ile İHL'yi tercih eden öğrencilerin okula yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bununla birlikte, öğrencilerin %28,1'inin İHL'yi puan nedeniyle, %23,5'inin aile, öğretmen ve çevrelerinin yönlendirmeleriyle ve %48,4'ünün ise kendi isteğiyle tercih ettiği görülmektedir. Örneklem içerisindeki altı İHL'den ikisine merkezi yerleştirme ile öğrencilerin puanlarına göre yerleştirilme yapılmakla birlikte diğer dört İHL'ye yerel yerleştirme yapılmaktadır. Her ne kadar sınav sisteminin sonucu olarak merkezi yerleştirmedeki puan sistemi ile aile, öğretmen ve çevrenin öğrencilerin İHL tercihlerinde etkisi olduğu görülse de öğrencilerin daha çok kendi istekleriyle bu okulları tercih etmiş olmaları ve kendi isteğiyle bu okulları tercih eden öğrencilerin okula yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olması dikkat çekicidir. Acar, İHL'yi kendi isteğiyle tercih edenlerin oranını %60 olarak bulgulanmıştır.⁵⁴ Gencer, öğrencilerin %43,8'inin bu okulları kendi isteğiyle seçtiğini ve kendi isteğiyle İHL seçen öğrencilerin okul aidiyetlerinin diğer nedenlerle bu okulları tercih edenlere göre daha yüksek olduğunu bulgulanmıştır.⁵⁵ Aşlamacı ve Eker'in araştırma sonucu değerlendirildiğinde de İHL'leri kendisi istediği için tercih eden öğrencilerin oranlarının %40 - %55 aralığında olduğu görülmektedir.⁵⁶ Kendi tercih ettiği okulda okuyan, okulunu seven, okula mutlu giden ve okulda bulunmaktan mutluluk duyan öğrencilerin okula yönelik tutumlarının yüksek olacağı, bu durumun da öğrencilerin başarısına pozitif yansıtacağı ifade edilebilir.

Diğer taraftan cinsiyete göre katılımcıların dini tutum puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu görülmektedir. Aşlamacı ve Eker⁵⁷ ile Gürsu⁵⁸, kız öğrencilerin dindarlık puanlarının erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Gencer⁵⁹, erkek öğrencilerin dini tutumlarının kızlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulgulanmıştır. Sarıçam ve Güven⁶⁰, Çınar⁶¹, Ulu ve İkis⁶² ise bu araştırmada ulaşılan sonuçlara benzer şekilde öğrencilerin dini tutumlarında cinsiyet bakımından anlamlı farklılaşma tespit etmemişlerdir.

Sınıf düzeyi değişkenine göre katılımcıların yalnızca bilişsel alt boyutu puanlarının gruplar arasında anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bilişsel alt boyutunda 9., 10. ve 11. sınıflardaki öğrencilerin puanlarının 12. sınıflardaki öğrencilerin puanlarından anlamlı seviyede yüksek çıktığı saptanmıştır. Gürsu⁶³ ve Çoban⁶⁴, sınıf seviyesiyle dindarlık arasında anlamlı ilişki

⁵⁴ Muhammet Cevat Acar, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Bingöl Örneği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2014), 159-160.

⁵⁵ Nevzat Gencer, "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/39 (2019), 167.

⁵⁶ Aşlamacı – Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 18-19.

⁵⁷ Aşlamacı – Eker, "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", 24.

⁵⁸ Orhan Gürsu, *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 170.

⁵⁹ Gencer, "Ergenlerde Rüya Motifleri ve Dinî Tutum İlişkisi", 370.

⁶⁰ Hakan Sarıçam – Metin Güven, "Özgüven ve Dini Tutum", *International Journal Of Social Science* 5/7 (2012), 579.

⁶¹ Çınar, "Dinî Tutum ve Peygamber Tasavvuru Arasındaki İlişkiye Dair Mukayeseli Bir Araştırma: Ülkü İmam Hatip Lisesi ve Mevlâna Ortaokulu Örneği", 102.

⁶² Mustafa Ulu – Mehmet İkis, "Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XLI (2016), 87.

⁶³ Gürsu, *Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi*, 176.

⁶⁴ Ramazan Çoban, *Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağlımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 88.

tespit etmemişlerdir. Yakut⁶⁵, sınıf düzeyindeki artışa paralel olarak dindarlık düzeyinin de arttığını bulgulamıştır. Gencer ise sınıf düzeyine göre, dini tutum ile duygu alt boyutunda 10. sınıflardaki öğrencilerin lehine anlamlı farklılaşma bulgulamıştır.⁶⁶ Okula başlama yaşındaki farklılıklar nedeniyle bu sınıf seviyelerindeki öğrencilerin yaşlarının birbirine yakın olduğu ve benzer gelişim evrelerinin özelliklerini yansıttıkları ifade edilebilir. Bununla birlikte, 12. Sınıf öğrencilerinin yoğun bir üniversite sınavı hazırlık süreci içerisinde girmeleri bu sınıf düzeyindeki öğrencilerin dini tutum puanlarının düşük çıkmasında etkili olmuş olabilir.

Aile içi iletişime göre katılımcıların genel dini tutum düzeyleri ile ilişki, duygu, davranış boyutlarında gruplar arası anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Aile iletişiminin iyi olduğunu belirten grubun puanının aile içi iletişimini kötü ve normal olarak belirten gruplardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgularımıza benzer olarak, Kafalı⁶⁷ ve Gencer⁶⁸ aile içi iletişim düzeyi geliştikçe öğrencilerin dini tutum düzeylerinin de arttığını tespit etmişlerdir. Çünkü ortaöğretim öğrencilerinin dini tutumlarında en temel referanslardan biri ailedir.⁶⁹ Aynı evi paylaşmasına rağmen aile bireyleriyle duygu, düşünce ve davranış olarak sağlıklı bir bağ ve iletişim kuramayan bireylerin hem maddi hem de manevi olarak önemli değerler kaybettiği, aile içi iletişimini geliştiren bireylerinse hayatta birçok kazanım elde ettiği ifade edilebilir.

İHL tercih sebeplerine göre, öğrencilerin dini tutum ve ilişki, duygu, davranış alt boyutlarında gruplar arasında anlamlı farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Puan ve aile, çevre isteğiyle İHL tercih eden öğrencilere göre kendi istediği için İHL tercihi yapanların dini tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Dini içerikli derslerin yoğun şekilde okutulduğu dersleri kendi isteği ile almak isteyen ve İHL'leri tercih eden öğrencilerin dini içselleştirmelerinin daha kolay olacağı ve tutumlarının da olumlu olacağı ifade edilebilir.

Çalışmada son olarak, alt boyutları ile birlikte okula yönelik tutum ve dini tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda, okula yönelik tutumla dini tutum değişkenleri arasında orta düzey, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Alt boyutlara göre değerlendirildiğinde; okula yönelik tutumun dini tutum alt boyutlarından duygu boyutunda orta düzeyde, ilişki, bilişsel ve davranış alt boyutlarında düşük düzeyde pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduğu; dini tutumun da okula yönelik tutum alt boyutlarından KGEO ve ÖBVO ile orta düzeyde ve KGDO boyutuyla da düşük düzeyli, pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi bulunduğu bulgulanmıştır. Buna göre katılımcıların okula yönelik tutum düzeyleri arttıkça dini tutumlarının da arttığı veya dini tutumları arttıkça okula yönelik tutum düzeylerinin de arttığı yorumu yapılabilir. Araştırma sonucunda öğrencilerin okula yönelik tutum düzeylerinin ortanın biraz üzerinde olmakla birlikte dini tutum düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okula yönelik tutumla dini tutum ilişkisi düşünüldüğünde öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının artırılması gerektiği ifade edilebilir.

Öğrencilerin okula yönelik tutumlarının geliştirilmesi için öğrencilerin özgüvenlerini artıracak, ders içi ve ders dışı etkinliklere katılımlarını sağlayacak bir spor takımıyla çalışmaları, kültür sanat veya bilim projeleri yapan gruplara dahil olmaları ve okulda sosyo-kültürel etkinliklerin içerisinde aktif olmaları öğrencilerin okulun tüm paydaşlarıyla iletişimini artırarak mutluluklarına pozitif etki edebilir. Ders içi ve ders dışı etkinliklere katılarak iletişimi ve kendine güven duygusu gelişen öğrencilerin okula yönelik tutum düzeylerinin ve öznel mutluluk algılarının da artacağı ifade

⁶⁵ Selahattin Yakut, *Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Siddet Eğilimi İlişkisi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 70.

⁶⁶ Gencer, "Ergenlerde Rüya Motifleri ve Dini Tutum İlişkisi", 371.

⁶⁷ Hasan Kafalı, *Lise Öğrencilerinde Dini İnanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi Ergani Örneği* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 71-72.

⁶⁸ Gencer, "Ergenlerde Rüya Motifleri ve Dini Tutum İlişkisi", 372.

⁶⁹ Sıdıka Nur Parlak, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumlarına Din Eğitiminin Etkisi (İstanbul-Tuzla Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 66.

edilebilir. Bununla birlikte kendi isteğiyle İHL tercih eden öğrencilerin okula yönelik tutumlarının ve dini tutumlarının diğer nedenlerle bu okullara gelen öğrencilere kıyasla yüksek çıkması beklendiği bir sonuç olabilir ancak merkezi yerleştirmeye, belirli bir puan alarak bu okula gelen öğrencilerin üniversiteye hazırlık sürecinde okullarının kendilerine sunduğu eğitimin yeterliliği konusunda ikileme düşmeleri puanla bu okullara yerleşen bu öğrencilerin okula yönelik tutumlarını olumsuz etkileyebilir. Öğrencilerin mevcut tutumlarını kestiremeyen okulların öğrencilerine olumlu tutum kazandırmaları mümkün görünmemektedir. Bu nedenle belirli bir puan alarak bu okullara gelen öğrencilere bu okulların müfredatları tanıtılabilir ya da İHL'den mezun olarak başarılı olmuş modellerle bu öğrencilerin bir araya gelecekleri toplantılar düzenlenebilir. Yine sağlıklı bir aile içi iletişim, öğrencilerin okullarına ve dine karşı daha yüksek düzeyde olumlu bir tutum sergilemelerinin yanında kişiliklerinin oluşumunda da etkilidir. Bundan dolayı ergenlik döneminde bulunan lise öğrencilerine karşı ailelerinin daha bilinçli, anlayışlı yaklaşımları ve iletişimlerini canlı tutmaları önerilmektedir.

Araştırma, öğrencilerin tutumlarının, tutum kavramının doğasına uygun olarak anlaşılmasının ve tutumlara odaklanılmasının zorunluluğunu desteklemektedir. Bu nedenle, dini eğitim alan İHL öğrencilerinin öğrenmeye, okula ve dine karşı tutumlarının, akademik ortamlarının değerlendirilmesi, onların tutumlarını anlamamızda bize destek sağlayabilir. Dolayısıyla araştırmaların imam hatip ortaokulları ya da dini tutumların daha da yerleştiği ilahiyat fakülteleri öğrencileriyle tekrarlanması daha tutarlı yorumlar yapılabilmesine ve ulaşılan bulguların karşılaştırılmasına yarar sağlayabilir. Ayrıca psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu, kaygı, değerler, huzur gibi bağımlı değişkenler de eklenerek bu değişkenlerin okula yönelik tutum ile ilişkisi yeni araştırmalarda incelenebilir. Bu durumda daha kapsamlı, tutarlı ve genellenebilir sonuçlar elde edilebilir.

Kaynakça / References

- Acar Çınar, Hatice. "Dinî Tutum ve Peygamber Tasavvuru Arasındaki İlişkiye Dair Mukayeseli Bir Araştırma: Ülkü İmam Hatip Lisesi ve Mevlana Ortaokulu Örneği". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7/13 (2020), 83-118.
- Acar, Muhammet Cevat. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Dinî Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi: Bingöl Örneği". Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 4 (2014), 151-161.
- Adıgüzel, Abdullah – Karadağ, Halil. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Okula İlişkin Tutumlarının, Devamsızlık ve Okul Başarıları Arasındaki İlişki". Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 10/1 (2013), 49-66.
- Ahioğlu Lindberg, E. Nihal– Demircan, Ayşe Nur. "Ortaöğretim Okullarında Öğrenci Görüşlerine Göre Aile Katılımı: Bir Ölçek Uyarlaması". Anadolu Journal of Educational Sciences International 3/1 (2013), 35-46.
- Akkurt, Züleyha – Karabağ Köse, Esra. "Öğrenci Başarısının, Öğretmen ve Aileyle İlgili Değişkenler Açısından İncelenmesi". Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 47 (2019), 1-16.
- Alıcı, Devrim. "Okula Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması". Eğitim ve Bilim 38/168 (2013), 318-331.
- Altındağ, Murat. İlköğretim Okullarında Okul Yaşamının Niteliği. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Arseven, Ali Doğan. Alan Araştırma Yöntemi. Ankara: Gül Yay., 1993.
- Arslan, Hasan. "Dinî Tutumların Oluşum, Gelişim ve Değişimi". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/1 (2009), 77-96.
- Aşlamacı, İbrahim – Eker, Emrah. "İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Okul Aidiyet ve Dinî Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". Değerler Eğitimi Dergisi 14/32 (2016), 7-38.
- Atmaca, Taner. "Olumsuz Okul Tutumu, Okula Yabancılaşma Ve Anti-Sosyal Davranışın Ortaöğretim Öğrencilerinin Suça Eğilimini Yordama Düzeyi". Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi 10/19 (2019), 63-86.
- Balkıs, Murat – Arslan, Gökmen. "Okul Tutum Değerlendirme Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması". Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 9/1 (2016), 1-16.
- Büyükoztürk, Şener. Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (Ankara: Pegem Akademi Yay., 2012), 39.
- Candeias, Adelinda A. et al.. "Student' Attitudes and Motivation Toward Learning and School – Study of Exploratory Models About the Effects of Socio-Demographics, Personal Attributes and School Characteristics". 4th Annual International Conference on Psychology (2010), 1-18.
- Certel, Hüseyin. Din Psikolojisi. Ankara: Berikan Yay., 2014.
- Çayır, Celal. "Ergenlerin Dini İnanç, Şüphe ve Dini Tutumları Üzerine Bir Araştırma", Bilimname XXVII (2014), 59-88.
- Çepni, Salih. Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2010.
- Çoban, Ramazan. Lise Öğrencilerinde Dindarlık ve Sanal Bağımlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Burdur Gölhisar Örneği). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Demirezen, İrem Kübra. Spora Katılan ve Katılmayan Lise Öğrencilerinde Okula Yönelik Tutum ve Akran Zorbalığına Maruz Kalma Düzeylerinin İncelenmesi: Aksaray İli Örneği. Mersin: Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Doğan, Şahin. "Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler". Toplum Bilimleri Dergisi 4/8 (2010), 107-126.
- Döş, İzzet. "Mutlu Okul". Eğitim ve Bilim 38/170 (2013), 266-280.
- Gencer, Nevzat. "Ergenlerde Rüya Motifleri ve Dinî Tutum İlişkisi". Bilimname XI (2020), 341-383.

- Gencer, Nevzat. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiet Duygusu (Çorum Örneği)". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 21/39 (2019), 149-172.
- Gülcecal, Ebru. Okula Yönelik Tutum ve Okul Algısının Öğrencilerin Okulu Kıırma Davranışı İle İlişkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Gürgân, Uğur – Beler, Seda Nur. "Lise Düzeyindeki Öğrencilerin Korona Virüs Fobisinin Okula Yönelik Tutum Ve Kariyer Kaygılarına Etkisi". Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 8/3 (2021), 35-61.
- Gürsu, Orhan. Ergenlik Döneminde Psikolojik Sağlık ve Dindarlık İlişkisi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Thornburg, Hershel. "Early Adolescents' Attitudes Toward School". The High School Journal 69/1 (1985), 31-38.
- Houtte, Mieke Van. "Why boys achieve less at school than girls: the difference between boys' and girls' academic culture". Educational Studies 30/2 (2004),159-173.
- İlhan, Mustafa. "Öğrencilerin Sınıf Değerlendirme Atmosferine İlişkin Algılarının Okula Yönelik Tutumları Üzerindeki Yordayıcı Rolü". Kastamonu Eğitim Dergisi 25/1 (2017), 111-128.
- İmamoğlu, Abdulvahit – Ferşadoğlu, Saliha. "Psikolojik Açından Ergenlerde Dini Tutum ve davranışların Tahlili". Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 1 (2013), 19-40.
- Kafalı, Hasan. Lise Öğrencilerinde Dini İnanç ve Tutumların Sosyal İlişkilere Etkisi Ergani Örneği. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem – Cemalcılar, Zeynep. Düünden Bugüne İnsan ve İnsanlar – Sosyal Psikolojiye Giriş. İstanbul: Evrim Yayınevi, 2017.
- Kalaycı, Şeref. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2009.
- Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri. Ankara: Rehber Yay., 1995.
- Karasar, Niyazi. Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1994.
- Kaya, Mevlüt. Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum. Samsun: Etüt Yay., 1998.
- Koç, Ayşe – Dilmaç, Bülent. "Ergenlerin Sahip Oldukları Değerler ile Okula Karşı Tutumları ve Okul Tükenmişliği Arasındaki Yordayıcı İlişkiler". Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi 2/2 (2020), 175-185.
- Koç, Mustafa. "Ergenlik Döneminde Dua ve İbadete Yönelik Tutum ve Davranışlar Üzerine Bir Saha Araştırması". Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi 3/6 (2004), 147-178.
- Köklü, Nilgün vd.. Sosyal Bilimler İçin İstatistik. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006.
- Kpolovie, Peter James et al.. "Academic Achievement Prediction: Role of Interest in Learning and Attitude towards School". International Journal of Humanities Social Sciences and Education (IJHSSE) 1/11 (2014), 73-100.
- Myers, David G.. Social Psychology. New York: The McGraw-Hill Companies Inc., 1996.
- Ok, Üzeyir. "Dini tutum ölçeği: ölçek geliştirme ve geçerlik çalışması". Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 8/2 (2011), 528-549.
- Parlak, Sıdıka Nur. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dini Tutumlarına Din Eğitiminin Etkisi (İstanbul-Tuzla Örneği). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Parlatır, İsmail vd.. Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Basımevi, 9. Basım, 1998.
- Peker, Hüseyin. Din Psikolojisi. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015.
- Porumbu, Daniela - Necşoi, Daniela Veronica. "Relationship between Parental Involvement/ Attitude and Children's School Achievements". Procedia - Social and Behavioral Sciences 76 (2013), 706-710.
- Punch, Keith F. Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. çev. Dursun Bayrak vd. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Sarı, Mediha. "Lise Öğrencilerinde Okula Aidiet Duygusu". Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 13/1 (2013), 147-160.

- Sarıçam, Hakan – Güven, Metin. “Özgüven ve Dini Tutum”. *International Journal Of Social Science* 5/7 (2012), 573-586.
- Simons-Morton, Bruce G. et al. “Student–School Bonding and Adolescent Problem Behavior”. *Health Education Research Theory and Practice* 14/1 (1999), 99-107.
- Tepetam, Sümeyra Esra. *Lise Gençliğinin Dini Tutum Ve Davranışlarıyla Tüketim Alışkanlıkları Arasındaki İlişki*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Ulu, Mustafa – İkis, Mehmet. “Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* XLI (2016), 75-96.
- Ural, Ayhan – Kılıç, İbrahim. *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yay., 2005.
- Yakut, Selahattin. *Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Yorulmaz, Özlem. “Relationship Between Religiosity and Happiness in Turkey: Are Religious People Happier?”. *Çankırı Karatekin University Journal of The Faculty of Economics and Administrative Sciences* 6/1 (2016), 801-818.